

Załącznik 2

CZARNOBYLSKIE EKSPERYMENTY Harmonogram zdarzeń

Wiosną 1986 r. Europa przeżyła horror za sprawą „eksperymentów” prowadzonych w elektrowni jądrowej w Czarnobylu. Z dzisiejszego punktu widzenia to zdarzenie wydaje się koszmarnym snem, a jednak. Najważniejsze jest to, że świat okazał się dziecinnie bezradny wobec ideologii gospodarczej lub inaczej, wobec gospodarki ideologicznej. Na pierwszy rzut oka wydaje się, iż Czarnobyl trudno jest dzisiaj powtórzyć. Czas zweryfikował te prognozy. Pokazała to Fukushima, chociaż już bez oprawy ideologicznej, ale równie groźna.

W 1986 r. wszyscy w Europie byli zatroskani o losy ludności z wyjątkiem samych sprawców, którzy początkowo nawet wszystkiemu zaprzeczali (jest to chyba stały element rozpoczynania dialogu z Rosjanami – zaprzeczać wszystkiemu). Rozważając dzisiaj skutki katastrofy czarnobylskiej, dochodzimy do ambiwalentnych wniosków. Z jednej strony stała się rzecz straszna, dziesiątki, a być może setki tysięcy ludzi zostało napromieniowanych i tysiące prawdopodobnie już nie żyje¹ z różną przyczyną śmierci orzeczoną przez dyspozycyjnych lekarzy, ale z drugiej – stosunkowo – „tanim kosztem” świat „przetestował” swoje „zdolności sprostania wyzwaniu wojny jądrowej”, a raczej braku takich możliwości².

Przy okazji katastrofy czarnobylskiej uruchomiony został trend niewiary w skuteczność jakichkolwiek zabezpieczeń w zakresie wykorzystania energii jądrowej w gospodarce w ogóle. W niektórych państwach (np. Niemczech) przyjęto programy likwidacji elektrowni jądrowych, po czym te trendy opadły, a po katastrofie w Fukushimie znów powróciły. Przebieg kryzysu³ był następujący⁴:

¹ Szacunki są bardzo różne: od kilkudziesięciu osób nawet do 800 000.

² Ciekawe jest to, że nikt tej katastrofy nie postrzega jako jednej z przyczyn upadku całego systemu (*systiemy*) tzw. socjalistycznego.

³ Ta sytuacja wyczerpywała wszystkie znamiona kryzysu, przede wszystkim wymagała uruchomienia nadzwyczajnych środków celem sprostania okolicznościom z nią związanym.

⁴ *Crisis Management the Swedish Way – in theory and practice* (w zbiorze autora).

Sobota 26 kwietnia

- Około 23:00⁵ – podczas prowadzenia do dzisiaj niejasnych testów uszkodzono system zabezpieczeń czwartego reaktora w elektrowni jądrowej w Czarnobylu⁶. Ważne jest to, że eksperyment prowadzony na tym bloku nie był bezpieczny, ale nie był zabroniony.
- Powinno pracować minimum 16–20 rdzeni, a w tym czasie było ich tylko 6–8. O godz. 23:03 występują trudności ze schładzaniem, ale eksperymentu nie przerwano.
- O 23:07 zawodzi automatyka, operatorzy przechodzą na ręczne sterowanie. Celem niestraszenia załogi wyłączają system alarmowy sygnalizujący zmiany parametrów pracy⁷.
- Następnie podjęto wiele katastrofalnych decyzji, które prawdopodobnie były kontynuacją testu, co doprowadziło do utraty kontroli nad zachodzącymi w reaktorze procesami.
- O 23:22:30 aparatura wyraźnie wskazuje konieczność awaryjnego wyłączenia generatora.
- O godz. 23:23:04 zablokowano system awaryjnego wyłączenia generatora, co dawało możliwości kontynuowania eksperymentu.
- O godz. 23:23:40 włączono piąty stopień zagrożenia i zaczęto ładować pręty do rdzenia. Coś się zablokowało i operator wyłączył automat; pręty opadły pod własnym ciężarem.
- O godz. 23:24, 26.04 (u nich 1:24, 27.04) następują w krótkich odstępach czasu dwie potężne eksplozje. Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej uznała później jako punkt „zero” katastrofy – godzinę 23:19, czyli pierwszą bardzo ryzykowną akcją operatora.
- W rezultacie dwie potężne eksplozje wywołały „pożar” osłon grafitowych i masowe uwolnienie substancji radioaktywnej.
- Chmura radioaktywna podążyła z wiatrem, a wiał on wtedy w kierunku północnym z odchyleniem zachodnim.

⁵ Czas środkowoeuropejski.

⁶ Na kilkanaście minut przed awarią zaczęto rutynowe wietrzenie jednego z dwóch schronów dla załogi na wypadek podwyższonego poziomu radiacji. Oczywiście po awarii schronu nie zamknięto, a wietrzono dalej zgodnie z grafikiem.

⁷ *Chornobyl catastrophe*, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukrainian Ministry for the Population Protection from Chornobyl NPP Accident Consequences, Ministry of Health and International Centre for Scientific Culture – World Laboratory Ukrainian Branch, Editorial House of Annual Issue „Export of Ukraine”, Kyiv 1997.

Niedziela 27 kwietnia (Finlandia)

- O 9:00 wojskowa stacja pomiarowa w Finlandii zanotowała wzrost poziomu promieniowania radioaktywnego. Finowie zarządzili większą częstotliwość pomiarów, ale nie powiadomili innych krajów nordyckich, z którymi mają podpisane odpowiednie porozumienia (widocznie takie przypadki nie były odosobnione, Finowie mają po sąsiedzku poważny arsenał jądrowy na półwyspie Kola).

Poniedziałek 28 kwietnia (Szwecja)

- O 7:00 – Pracownicy elektrowni jądrowej koło Upsali (Szwecja) podczas rutynowych pomiarów przy opuszczaniu zakładu dostrzegli wzrost poziomu promieniowania (obuwia). Pierwsze podejrzania padły na własny zakład⁸.
- Przystąpiono do poszukiwań awarii na miejscu.
- O 10:30 w elektrowni i w rejonie okalającym wprowadzono stan „podwyższonej gotowości”, chociaż źródła promieniowania nie wykryto.
- Do prac włączono Szwedzki Inspektorat Elektrowni Jądrowych (odpowiednik naszej PAA).
- O 11:00 Szwedzi uruchomili regionalne centrum reagowania, na które wezwali ekspertów z zadaniem monitorowania sytuacji i wdrożenia przygotowanych planów na taką sytuację (awaria miejscowa).
- Informacja o „awarii” trafiła do Ministra Energetyki i Premiera, a w powiecie Upsala wdrożono procedury kryzysowe⁹.
- O 11:00 podjęto decyzję o ewakuacji ludzi z rejonu elektrowni (ponad 800 osób).
- Ewakuowanych przewieziono do ośrodka sportowego i poddano badaniom oraz odkażaniu (zabiegom specjalnym).
- Poziom promieniowania nadal wzrastał, a informacja o nim trafiła do radia lokalnego. Dziennikarze już wiedzieli, co z taką informacją należy zrobić.
- O 12:00 zarząd elektrowni otrzymał ultimatum – 10 minut na znalezienie źródła promieniowania albo zostaną wyłączone wszystkie reaktory. To groziło poważnymi konsekwencjami.
- Załoga zaczęła „przygotowywać” reaktory do wygaszenia, nie mając nadal wiedzy w zakresie źródła awarii. W tym czasie nadeszły informacje z innych elektrowni o podwyższonym poziomie radiacji, nawet przewyższającym ten z Upsali.
- Władze zastały całkowicie zdezorientowane, zaczęły traktować to jako błąd w sztuce pomiarów.

⁸ Podczas pobytu w elektrowni jądrowej koło Toronto w Kanadzie byłem badany przy przekraczaniu każdej bramki detekcyjnej, które są ustawione między poszczególnymi działami. Pomiaru podczas opuszczania zakładu to zwykła, rutynowa procedura.

⁹ Warto zauważyć, że Szwedzi nie powoływali żadnych sztabów kryzysowych. U nas byłoby ich już kilka.

- O 12:15 do działań włączono Krajowy Instytut Badań Obronnych. Instytut natychmiast uruchomił pomiar powietrzny z udziałem lotnictwa celem ustalenia źródła i kierunku przemieszczania się obłoku promieniotwórczego. Rezultaty skonsultowano ze Szwedzkim Instytutem Meteorologii i Hydrologii. Uzyskany wynik był zastanawiający i przerażający. Ustalono, że źródło znajdowało się poza granicami, ale przyczyna była trudna do ustalenia i wyobrażenia.
- Po dokładnej analizie wyników pomiarów bez pudła umiejscowiono źródło promieniowania na terytorium byłego Związku Sowieckiego, przy czym dokładnej lokalizacji nie ustalono (Łotwa, Litwa, Białoruś lub Ukraina). Warto podkreślić, że od „awarii” reaktora upłynęło już około 38 godzin.
- Te ustalenia zmieniły diametralnie sytuację. Warto zaznaczyć, że analizę prowadziły niezależnie trzy instytuty i doszły do podobnych wniosków.
- Informacje do Rządu spływały z kilku źródeł i Rząd natychmiast podejmuje działania.
- O 15:00 Minister Energetyki wystąpił do MSZ, żeby ten wystosował zapytanie do byłej NRD, Polski, byłego Związku Sowieckiego i Finlandii o sytuację radiacyjną w tych państwach.
- W Upsali odwołano podwyższoną gotowość i zwołano konferencję prasową celem poinformowania dziennikarzy o dotychczasowych ustaleniach.
- Zaraz po konferencji Minister Energetyki skontaktowała się z Dyrektorem Generalnym Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (IAEA) w Wiedniu, (notabene byłym szwedzkim ministrem SZ i późniejszym przewodniczącym delegacji poszukującej broni masowej destrukcji w Iraku) i poprosiła o włączenie się do poszukiwań źródła promieniowania.
- Rosjanie po otrzymaniu zapytania o sytuację radiacyjną uprzedzająco oskarżyli Szwedów o awarię w jednej z elektrowni szwedzkiej, ale o 19.00 TASS podał już (dopiero) informację o „wypadku w elektrowni jądrowej na Ukrainie”. Cisza wokół tego wydarzenia została przerwana (po 44 godzinach od katastrofy).
- Szwedzcy eksperci natychmiast przygotowali wiele pytań związanych ze zdarzeniem i te pytania przesłano do władz sowieckich późnym wieczorem. Pytania pozostały bez odpowiedzi (podobnie jak po odbiciu zakładników 26.10.2002 r.).

Wtorek 29 kwietnia (sytuacja się rozwija)

- Wszelkie wysiłki Szwedów w zakresie zdobycia informacji o „wypadku” w Czarnobylu pozostawały „bezowocne”. Sowietci natomiast zaczęli badać Szwedów, co wiedzą w związku z „wypadkiem” i ewentualnie, na jaką pomoc mogą liczyć z ich strony.
- Napięcie wokół promieniowania narastało i malało, kryzys falował, ale naukowcy szwedzcy, podobnie jak i inni, mieli nadzieję na to, że kryzys szybko ustąpi. Nie znali Rosjan i nie znali realiów. Szwedzi przygotowani byli na zdarzenie typu lo-

kalnego (zresztą nie tylko Szwedzi), ale nie na katastrofę regionalną, czas pokaże, że kontynentalną.

- Wobec braku wiedzy na temat katastrofy zaczęto prowadzić działania na wyzucie dokonując pomiaru napromienienia żywności, w tym mleka krowiego. Brak określonych norm napromienienia doprowadził do wniosku, że w zasadzie nic nie zagraża, ale na wszelki wypadek powołano centrum koordynacji działań (nie sztab).
- Kraje nordyckie wystosowały protest do władz sowieckich w związku z blokadą informacji. Znamienne było to, że Finlandia wyłamała się z użycia określenia „ostrego”, od początku była dość ostrożna w tych sprawach (finlandyzacja, czyli balansowanie na linie).
- Związek Sowiecki odpowiedział natomiast Niemcom (Zachodnim), że nie mają się czego obawiać, „wszystko jest pod kontrolą”(?).
- Polska wprowadziła pewne obostrzenia w zakresie spożywania mleka, dystrybucji i spożywania żywności oraz decyzję rozdziału jodiny dla dzieci (po trzech dobach).
- Rzecznik Rządu PRL (Urban) zaczął mącić w głowach ludziom, podając zestawy nikomu niepotrzebnych liczb, w które nikt i tak nie uwierzył. Dobór prezentera tych matactw był chyba programowy, ponieważ wiadomo było, że jego wiarygodność oscylowała na poziomie jednocyfrowym. Wtedy nikt zresztą nie zabiegał o wiarygodność. Wystąpienia Urbana miały odwrotny skutek do zamierzonych (a może o to chodziło?).
- IAEA przejęła inicjatywę w gromadzeniu informacji dotyczącej radiacji (nawiasem mówiąc, te informacje zaczęły tam napływać z wielu krajów i nie mogli tego ignorować, coś z tym musieli zrobić).

Środa 30 kwietnia (otwarcie Rosjan)

- Ambasador sowiecki w Sztokholmie poinformował władze szwedzkie, że w Czarnobylu wyłączono pozostałe trzy reaktory celem zmniejszenia ryzyka „kontynuowania uwalniania się substancji radioaktywnych”.
- Rosjanie obiecali dalszą dobrą współpracę w zakresie informowania o rozwoju sytuacji w przyszłości.
- Szwecja jako pierwsza wprowadziła embargo na import żywności z krajów, które mogły być w zasięgu skażenia (gdzie panowała cenzura). Embargo dotyczyło ziemniaków, warzyw i świeżego mięsa z takich krajów, jak: Związek Sowiecki, Polska, Bułgaria, Węgry, Rumunia i Czechosłowacja.
- W Szwecji przyjęto szczególne procedury w zakresie obiegu informacji wewnątrz instytucji rządowych i kontaktów z IAEA.
- Niektóre rządy krajów europejskich podjęły przygotowania w zakresie możliwości przyjęcia z Ukrainy ewakuowanej ludności z terenów katastrofy (ewa-

kuacja, która zgodnie z planami miała trwać 9 godzin, była prowadzona pod nadzorem przedstawicieli służb porządkowych aż 10 dni. Jako ostatnich ewakuowano tych, którzy sami, nawet pieszo, chcieli opuścić zagrodzony teren pierwszego dnia ewakuacji).

Czwartek 1 maja (pochody w Kijowie)

- Z inicjatywy władz sowieckich w szwedzkim MSZ odbyło się spotkanie z reprezentacją władz sowieckich, która zapewniła Szwedów, że sami sobie poradzą z sytuacją związaną z „wypadkiem”. Szwedzi jednak zwrócili uwagę gości na wciąż skąpe informacje o zdarzeniu w Czarnobylu.
 - Szwedzi zaczęli liczyć skutki i rozpoczęli dyskusję na temat kompensaty strat dla rolników.
 - Premier Szwecji wezwał kraje prowadzące programy nuklearne do szerszej wymiany informacji i skrytykował Związek Sowiecki za brak informacji o aktualnym rozwoju sytuacji.
- Dania i Niemcy Zachodnie wprowadziły embargo na import żywności.

Piątek 2 maja (do akcji wkracza WHO)

- Szwedzi podjęli temat zachowania równowagi między potrzebami i zapewnieniem bezpieczeństwa w produkcji rolnej.
- Minister Energetyki z Premierem uzgodnili proces podejmowania trudnych decyzji politycznych dotyczących obszarów drażliwych.
- Szwedzi wybierają priorytet bezpieczeństwa w zakresie zaopatrzenia.
- Władze doradzają pozostawienie krów w oborach i określają dawki progowe (normy napromienienia) dla mleka (nawiasem mówiąc – czterokrotnie przewyższające wartości progowe Wspólnoty i aż siedmiokrotnie przewyższające dawki przyjęte ostatecznie).
- Włosi wprowadzają embargo na import żywności ze Skandynawii (nawiasem mówiąc – następnego dnia napromienienie żywności w północnych Włoszech przewyższało napromienienie żywności w Skandynawii).
- Szóstego dnia po katastrofie do akcji wkroczyła WHO i zwołała na 6 maja do Kopenhagi spotkanie w sprawie radiacji (warto zwrócić uwagę na szybkość działania instytucji międzynarodowych).

Sobota 3 maja (chwila przestoju)

- Minister Energetyki odwiedziła centrum koordynacyjne w Hadze i tam uzyskała informacje na temat ryzyka dalszej eskalacji radiacji po katastrofie w Czarnobylu.
- Po dokładnej analizie sytuacji Szwedzi sformułowali wiele dalszych pytań do Sowietów, niestety nie doczekali się odpowiedzi (chyba do dzisiaj).

Niedziela 4 maja (Rosjanie otwierają się po raz drugi)

- Szwedzi rozszerzyli zakres embarga na import żywności z Europy Wschodniej.
- Sowieci zaprosili delegację IAEA do Związku Sowieckiego na przedyskutowanie kryzysu (przewodniczył delegacji Dyrektor Generalny IAEA – Szwed Hans Blix – przewodniczący grupy ekspertów ONZ wysłanej do Iraku 18 listopada 2002 r. po rezolucji Rady Bezpieczeństwa).

Poniedziałek 5 maja (reakcja międzynarodowa)

- W Brukseli zebrała się Komisja Wspólnot Europejskich w sprawie przedyskutowania „wypadku” w Czarnobylu i podjęcia skoordynowanej reakcji. Efektem narady było powołanie komitetu do wypracowania zasad handlu żywnością z Europą Wschodnią oraz w ramach Wspólnoty.
- Holandia przedłożyła propozycje przyjęcia wspólnych wartości progowych (norm) w zakresie napromienienia i namawiała innych do przestrzegania tych zasad. Jednak katastrofa czegoś nauczyła.
- Delegacja IAEA przybyła do Moskwy dla przedyskutowania spraw ochrony radiacyjnej.

Wtorek 6 maja (inicjatywy międzynarodowe)

- Komisja Wspólnot Europejskich rozszerzyła zakres embarga na import żywności z Europy Wschodniej. Napromienienie u nich było wyższe niż w państwach objętych embargiem, ale decyzje były często rezultatem barku ustaleń na poziomie międzynarodowym.
- Francja i Niemcy Zachodnie wysłały pomoc techniczną do Czarnobyla celem wzmocnienia zdolności odkażania. Czarnobyl staje się poligonem doświadczalnym różnych ekip zagranicznych.
- Delegacja IAEA spotkała się w Moskwie z wiceministrami spraw zagranicznych oraz zdrowia i spraw socjalnych.
- WHO przystąpiła do organizacji jednodniowych seminariów z ekspertami z różnych dziedzin. Były one poświęcone rozwiązywaniu narastających problemów związanych z katastrofą czarnobylską. Wszyscy się uczyli.
- Wniosek ekspertów IAEA z Moskwy był zaskakujący: „szczególne zagrożenie dla Europy już minęło i aktualnie jest marginalne ryzyko dla ludzi, ale rozłożone w czasie”.

Środa 7 maja (działania nieskoordynowane)

- Szwecja zaapelowała do innych państw o wysiłki w zakresie zwiększenia poziomu bezpieczeństwa nuklearnego.
- Nie mogąc uzyskać wiarygodnych informacji od Rosjan, do zbioru aktualnych danych włączono francuskiego satelitę. Wówczas dowiedziano się, że czwarty

reaktor nadal dymi i zagraża reaktorowi trzeciemu. To postawiło pod znakiem zapytania wcześniej podaną informację IAEA. Jak była wiarygodność tej organizacji kierowanej przecież przez Szweda.

- Dania wystąpiła do Szwecji o zamknięcie reaktora w Barsebäck, gdzie sygnalizowano awarię jeszcze przed katastrofą w Czarnobylu.
- Premier Austrii jako pierwszy zgłosił roszczenia do Sowietów o kompensaty strat spowodowanych katastrofą. Chyba jeszcze nie mieli żadnych szacunków strat.
- Polska włączyła się do chóru prosowieckiego, protestując przeciwko embargu Wspólnoty, dowodząc jednocześnie (nie wiadomo na jakiej podstawie), że produkty szwedzkie są bardziej skażone niż nasze, ale nie są objęte embargiem (co prawdopodobnie było prawdą). Polska uważała, że cała akcja z embargiem miała podtekst polityczny. Warto dodać, że te „prawdy” głosił człowiek, który wysyłał śpiwory do Nowego Yorku dla bezdomnych Amerykanów.
- Wspólnota podjęła bardzo poważną debatę nad podjęciem dalszych kroków, a tymczasem siedem krajów strefy sowieckiej wprowadza embargo na import mięsa i żywych zwierząt z krajów zachodnich (zaraz potem pokazały się kartki).
- Delegacja IAEA w Moskwie spotkała się z wicepremierem Związku Sowieckiego i ministrem energetyki. Rezultatów tego spotkania nie podano.

Czwartek 8 maja (Wyścig Pokoju w tle wydarzeń)

- Szwedzi wydali pogłębiony raport na temat poziomu radiacji w tym kraju.
- Fińskie MSZ po raz pierwszy zabrało głos, zaprzeczając jakoby utrzymywali w tajemnicy pierwsze wyniki pomiaru radiacji. Tajemnicą pozostaje, od kogo się tego nauczyli.
- Sowietci już wiedzą, że świat wie więcej, niż „powinien”, zatem decydują się zaprosić delegację IAEA do Kijowa i pokazać wszystko z pokładu śmigłowca¹⁰. Delegacja zobaczyła skalę zniszczenia w Czarnobylu (następnego dnia prawdopodobnie oglądali wyścig pokoju z etapem w Kijowie, gdzie chyba wygrał Piasecki), ale nie odważyła się na jakąś formę poinformowania świata o skali zdarzenia.

Piątek 9 maja (dalsze działania nieskoordynowane)

- Partie opozycyjne w Szwecji zażądały zamknięcia (natychmiastowego) niektórych reaktorów w Szwecji i następnie zrezygnowania z całego programu jądrowego (pierwszy akcent po Czarnobylu).
- Eksperti OECD przedyskutowali w Paryżu skutki ewentualnego rozszerzenia się katastrofy na trzeci reaktor w Czarnobylu, co trudno było sobie wyobrazić.

¹⁰ Warto zauważyć, że Sowietci zdecydowali się na pokazanie elektrowni z pokładu śmigłowca po pierwszych informacjach otrzymanych z satelity francuskiego.

- Rząd sowiecki wydał oświadczenie, że dowody na to, iż ich żywność jest skażona, są „sfabrykowane”, a zachód wprowadzając embargo złamał wszelkie zasady fair play w handlu (stały element dialogu z Sowietami – atak, sami łamali wszelkie zasady, ale pouczali innych).
- Rozwój sytuacji zmusza Rosjan do kroku rozpaczliwego – zwrócenia się o pomoc do Austrii. Wystąpili o pomoc w zakresie budowy tunelów. Był to sygnał dla świata, że sytuacja jest poważniejsza, niż przewidywano. Ta prośba wskazywała wyraźnie na topienie się podstawy rdzenia, świat wstrzymał oddech, ale nie IAEA.
- Delegacja IAEA wydała oświadczenie, w którym broniła twardo Sowietów, upierając się, że wszystko jest pod kontrolą (do dzisiaj nie wiadomo, dlaczego to robili).

Reszta maja 10–30 (spory prowadzące donikąd)

- Między Szwedami i resztą świata narasta spór o progi napromienienia żywności.
- Krytyczną ocenę całego zdarzenia i szwedzkiego reagowania wydał Rigstag (szwedzki parlament), ale jednocześnie sformułował wnioski, nawołując do współpracy międzynarodowej w zakresie bezpieczeństwa i przepływu informacji.
- Niemcy ogłosili zakończenie stanu zagrożenia i stwierdzili, że aktualny poziom radiacji pozwala żyć normalnie.
- Rada Wspólnotowa zaakceptowała propozycję Komisji z 6 maja w sprawie zakazu importu żywności z Europy Wschodniej.
- W dniach 13 do 16 maja doszło do sporu między władzami szwedzkimi i włoskimi o embargo na produkty pochodzenia rolniczego. Okazało się, że produkty włoskie są bardziej napromieniowane niż szwedzkie.
- Dyplomacja szwedzka przystąpiła do ofensywy, wskazując na braki w zakresie współpracy międzynarodowej w przypadku katastrofy typu Czarnobyl i zgłosiła konkretne oferty.
- Po prawie miesiącu od katastrofy głos wreszcie zabrał tow. Michaił Gorbaczow i w 26-minutowym przemówieniu nawoływał do międzynarodowej współpracy w administracji celem zwiększenia bezpieczeństwa jądrowego w ramach IAEA i agencji Narodów Zjednoczonych, np. WHO (kiedy nabroili, zawsze odwoływali się do opinii międzynarodowej).
- Gorbaczow zaatakował Zachód za niemoralne i antysowieckie zachowanie w okresie kryzysu (najlepszą obroną jest atak).
- Kanclerz RFN, zabierając głos w sprawie przyszłości elektrowni jądrowych, sprzeciwił się ich zamykaniu i w to miejsce zaproponował zwiększenie ich bezpieczeństwa.
- Związek sowiecki wykorzystując kanały IAEA opublikował informację o szokująco niskiej radiacji (mystyfikacja była stałym elementem propagandy sowieckiej).

- Na wokandę powróciła sprawa kompensaty przez Sowieców za spowodowane straty, Szwedzi wyrazili swoje obawy, ponieważ według ich ekspertów Związek Sowiecki nie będzie w stanie nigdy uczynić takiego gestu (i mieli rację).
- Głos wreszcie zabrał Prezydent Finlandii, był oburzony za krytykę Finów oskarżanych o blokadę informacji na początkowym etapie kryzysu.
- Szwedzi podali informację o tym, że np. obszar miejscowości Gävla był napromieniowany 10.000 razy wyżej niż normalnie.
- IAEA zapowiedziała szereg spotkań celem uporządkowania informacji dotyczącej katastrofy w Czarnobylu i określenia dalszych poczynań.

Analiza przebiegu kryzysu związanego z następstwami katastrofy w Czarnobylu pozwala stwierdzić, że podczas zimnej wojny świat, przygotowując się do totalnej wojny jądrowej, zaniedbał przygotowania systemu i społeczeństwa na wypadek katastrofy jądrowej typu pokojowego. Zarówno Szwedzi, jak i inne narody nie mieli wystarczającej wiedzy w tym zakresie ani doświadczeń, jak postępować z kryzysami tej miary i tej skali. Chociaż w latach osiemdziesiątych przećwiczyli aż trzy zdarzenia o podobnym charakterze, to jednak miały one zupełnie inny wymiar. Pierwsze miało miejsce w 1982 r., gdy satelita sowiecki z reaktorem jądrowym na pokładzie wszedł w gęste warstwy atmosfery; drugi w 1983 r. w związku z awarią ich elektrowni jądrowej i trzeci w 1986 r. znów za sprawą awarii satelity sowieckiego z reaktorem jądrowym na pokładzie.

Ta katastrofa pozwoliła sprecyzować cztery wnioski uniwersalne:

- 1) zagrożenia wynikające z awarii urządzeń jądrowych mają wymiar międzynarodowy (Fukushima to potwierdziła); skutki takiej katastrofy stanowią problem ogólnoludzki a nie tylko jednego państwa;
- 2) stosowane środki bezpieczeństwa w energetyce jądrowej nie są sprawą wyłącznie państwa eksploatującego; zabezpieczenia w Czarnobylu były bardzo prymitywne¹¹ i zdaniem ekspertów stosowane technologie w takich dziedzinach gdziekolwiek i przez kogokolwiek nie są tylko jego sprawą;
- 3) kryzys unaoczniał znaczenie władz lokalnych nawet w sytuacji jego wymiaru międzynarodowego; na tym poziomie się wszystko zaczyna i tam się kończy;
- 4) kryzys akcentował znaczenie przygotowania administracji na wypadek tego typu zdarzeń.

¹¹ Podczas wizyty w elektrowni jądrowej w Kanadzie miałem możliwość zapoznać się przynajmniej z niektórymi problemami bezpieczeństwa i muszę przyznać, że sam pobyt w elektrowni jak i systematyczna kontrola przy przechodzeniu z sektora do sektora, robi wrażenie, ale z drugiej strony daje poczucie bezpieczeństwa. Po analizie materiałów związanych z katastrofą w Czarnobylu można przyjąć, że zagrożenia wynikające z eksploatacji siłowni jądrowych są nadal duże (przecież tam się wiele nie zmieniło).

Podczas kryzysu czarnobylskiego zaobserwowano analogie z innymi. Wyróżniono kilka fal. Pierwsza – pył radioaktywny nadciągnął nad Szwecję w dniach 27–30 kwietnia, zaskoczenie i poszukiwanie rozwiązań, później nastąpiło obniżenie intensywności i powtórna fala napłynęła między 9 i 12 maja. Obserwując inne większe zdarzenia, np. naszą powódź z 1997 r., dostrzegamy podobny przebieg. Wniosek – podczas każdego kryzysu możemy mieć do czynienia z dwoma – trzema i więcej falami eskalacji. Po każdej fali następuje zmęczenie sytuacją, ale też narasta doświadczenie i determinacja stawienia czoła trudnościom.